

International Journal of Contemporary Tourism Research

e-ISSN: 2587-1528

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijctr>

Yavaş Zamanın Kavramsal İzinde: Turizmde Kronotop Algısının Kuramsal İnşası (In the Conceptual Pursuit of Slow Time: A Theoretical Construction of Chronotope Perception in Tourism)

Semahat GÖKER ÖZYÜREK¹

¹Dr., Bağımsız Araştırmacı

E-Posta: semahatgkr08@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1263-6271

Anahtar Kelimeler

Yavaş Turizm,
Kronotop,
Zaman-mekân Algısı,
Deneyimsel Turizm

Jel Sınıflama Kodu

L83, Z13, Z10

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Keywords

Slow tourism,
Chronotope,
Time-space Perception,
Experiential tourism

Jel Classification Code(s)

L83, Z13, Z10

Article Type

Research Article

Öz

Bu çalışma, turizmde zaman ve mekân algısını yalnızca fiziksel ve ölçülebilir unsurlar üzerinden değil, aynı zamanda sosyo-kültürel ve psikolojik bağlamlar içerisinde değerlendiren özgün bir kuramsal çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Edebiyat kuramından gelen kronotop kavramı temel alınarak, turistik deneyimin çok katmanlı doğası yeniden yorumlanmış ve özellikle yavaş turizm perspektifinde “yavaş kronotop” adlı yeni bir kavramsallaştırma önerilmiştir. Bu yaklaşım, bireyin belirli bir destinasyonda geçirdiği zamanı yerel mekânla kurduğu bilinçli, duygusal ve anlam yüklü bağlar aracılığıyla yapılandırmasını esas alır. Bu makale, kronotop kavramının kültürel ve sosyal bilimlerdeki yerini tartışmakta; turizm yazını için sunduğu teorik potansiyeli, disiplinlerarası yaklaşımla ortaya koymaktadır. Yavaş turizm bağlamında önerilen modelde: yavaş zaman, yerel mekân, otantik deneyim, anımsama-bellek oluşumu ve sürdürülebilirlik gibi kavramlar birbiriyle ilişkilendirilmiş ve bu unsurların etkileşimi üzerinden turistik zaman-mekân deneyiminin derinliği açıklanmıştır. Nitel kavramsal analiz yöntemiyle yapılandırılan bu çalışma, turizm literatüründe kronotop kavramına dayalı ilk model önerilerinden biri olma niteliğini taşımaktadır. Elde edilen bulgular, yalnızca turistik deneyim analizine değil, aynı zamanda sürdürülebilir ve anlam odaklı turizm politikalarının geliştirilmesine de teorik bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Abstract

This study aims to propose an original theoretical framework by evaluating the perception of time and space in tourism not only through physical and measurable dimensions but also within socio-cultural and psychological contexts. Based on the concept of chronotope derived from literary theory, the multi-layered nature of the touristic experience is reinterpreted, and a novel conceptualization termed “slow chronotope” is introduced within the perspective of slow tourism. This approach focuses on how individuals construct meaningful, conscious, and sensory connections with local space during the time spent in a destination. This article discusses the place of the chronotope concept within cultural and social sciences and reveals its theoretical potential for tourism literature through an interdisciplinary approach. Within the proposed model related to slow tourism, key elements such as slow time perception, local space, authentic experience, remembrance and memory formation, and sustainability are interrelated, providing a comprehensive explanation of the depth of the time-space experience in tourism. Structured through a qualitative conceptual analysis, this study stands as one of the first model proposals in tourism literature based on the chronotope framework. The findings aim to contribute not only to the analysis of tourist experiences but also to the development of sustainable and meaning-oriented tourism policies.

Göker Özyürek, S. (2025). Yavaş zamanın kavramsal izinde: Turizmde kronotop algısının kuramsal inşası. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 9(1), 88-95. <http://doi.org/10.30625/ijctr.1674874>

Makale Gönderim Tarihi: 12/04/2025

Makale Kabul Tarihi: 23/06/2025

GİRİŞ

Zaman ve mekân, insan yaşamının en temel iki boyutunu oluştururken, bu iki kavram turizm deneyiminin de özünü teşkil etmektedir (Bilgin, 1984: 1990). Ancak turizm yazınında zaman ve mekân çoğunlukla fiziksel, ölçülebilir ve operasyonel açılardan ele alınmış; bu unsurların bireysel deneyim, anlam üretimi ve duygusal bağlamdaki etkileri çoğu çalışmada göz ardı edilmiştir (Avcı ve Hassan, 2019). Oysa özellikle postmodern toplum yapısında, bireyler zaman ve mekânla olan ilişkilerini yeniden kurgulamakta; hız, tüketim ve yüzeysellikten uzaklaşma arayışıyla yavaşlık, anlamlılık ve derin deneyim kavramlarına yönelmektedir (Batur, 2023). Bu dönüşüm, turizm alanında da yeni kavramsallaştırmaların gerekliliğini gündeme getirmektedir.

Turizm diğer bir ifadeyle tur eylemi; geçmişe ait tarihsel çerçeveyi (bilgiyi) bünyesine alır, günümüzde yeniden anlamlandırılır ve tur katılımcılarını etkileyerek bireyin psikolojik süreçlerini destekleyici bir temel oluşturabilir. Bu yönüyle, turistik eylem bir tür kronotop (Vovk, 2021, s. 12) olarak değerlendirilebilir. Zinchenko'ya (2000, s. 88) göre, “Kronotop, geçmiş, şimdi ve geleceği kapsayan psikolojik zamanın eşzamanlı hale getirilmesini ifade eder.”

Bu bağlamda, çalışmanın çıkış noktası turizmde zaman ve mekân algısının yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyo-kültürel ve psikolojik bir boyut taşıdığı savıdır. Zamanın hissedilişi (örneğin: hız, yavaşlık, döngüsellik) ve mekânla kurulan bağ (yerlilik, aidiyet, deneyimsel derinlik), turistin deneyiminde merkezi bir rol oynamaktadır (Yüksel, Yüksel ve Bilim, 2010). Ancak bu ilişkinin kuramsal olarak açıklanmasında kullanılan kavramlar sınırlıdır. Edebiyat kökenli “kronotop” kavramı, zaman ve mekânın iç içe geçmişliğini anlamlandırma açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyel, turizm literatüründe henüz yeterince değerlendirilmemiştir.

Bu çalışmanın amacı, kronotop kavramını turizm bağlamında teorik bir çerçeveye oturarak, özellikle yavaş turizm perspektifiyle ilişkili olarak yeni bir kavramsal model önermektir. Bu bağlamda çalışmanın özgün katkısı, kronotop kavramını turizm yazınına kazandırmak ve “yavaş kronotop” adlı yeni bir kavramsallaştırma sunarak, turistik zaman-mekân deneyiminin teorik temellerini genişletmektir. Söz konusu kavramsallaştırma, bireylerin mekânda geçirdikleri zamanla kurdukları anlam ilişkisini çok katmanlı bir biçimde açıklama imkânı sunmaktadır.

Çalışma yöntemi olarak, nitel kavramsal analiz benimsenmiştir. Literatürdeki teorik ve disiplinlerarası kaynaklardan yararlanılarak, kronotop kavramının turizmle ilişkili boyutları derinlemesine irdelenmiş; özellikle postmodern turizm eğilimleri, yavaş turizm yaklaşımı, deneyimsel tüketim ve anlam arayışı gibi kavramlar üzerinden yapılandırılmıştır. Kavramsal yaklaşım, alan yazınında gözlemlenen teorik boşlukları doldurmayı ve gelecekteki ampirik araştırmalar için yeni bir teorik zemin oluşturmayı hedeflemektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Zaman ve Mekân Kavramları

Zaman ve mekân, kurmaca metinlerde vazgeçilmez iki temel unsur olarak edebiyat araştırmacılarının ilgisini çeker. Özellikle modern romanın gelişimiyle birlikte, mekân artık yalnızca olayların geçtiği arka plan ya da sahne dekoru olmaktan çıkmış; zaman ise basit bir kronolojik akışın ötesinde, çok katmanlı anlatı yapılarına katkı sunan dinamik bir unsur haline gelmiştir. Anlatıdaki zaman ve mekân betimlemeleri, karakterlerin hem toplumsal konumlarını hem de psikolojik derinliklerini yansıtacak biçimde yapılandırılmakta; böylece metne daha zengin ve çok boyutlu bir anlam kazandırılmaktadır (Yıldız, 2021, s. 115).

Zaman, evrendeki varlıkların hareketi sırasında birbirlerine göre konumlarının değişebilmesi için geçen sürecin ifadesidir. İnsanlar genellikle zamanı, güneş sistemi içerisindeki gök cisimlerinin hareketlerinden kaynaklanan düzenli döngüler aracılığıyla algılar. Bu bağlamda zaman: fiziksel zaman (doğa yasalarıyla açıklanan ölçülebilir süreçler), biyolojik zaman (canlıların içsel ritimlerine dayanan döngüler) ve psikolojik zaman (bireylerin zamanı öznel olarak algılayışı) olmak üzere üç ana başlık altında incelenebilir (Gülbüz ve Aydın, 2012). Zaman algısı, bireysel ve bağlamsal etkenlere bağlı olarak değişkenlik gösteren öznel bir kavramdır ve bu nedenle evrensel ve kesin bir tanım geliştirmek oldukça güçtür (Türkmen, 1999, s. 2).

Mekân, “nesnelerin ve karakterlerin yerleştirildiği ortamdır; daha net söylemek gerekirse,

karakterlerin içinde yaşadığı ve hareket ettiği çevredir” (Jahn, 2012, s. 107). Zaman içerisinde bireyler, bulundukları çevrelerle anlamlı ilişkiler kurarak bu mekânlara yönelik duygusal bir bağ geliştirebilirler (Brocato, 2006). Bu bağ kurma süreci literatürde genellikle mekân bağlılığı kavramıyla açıklanmaktadır (Yüksel vd., 2010). Hummon (1992), mekân bağlılığını; bir yerle kurulan ilişki sonucu oluşan mutluluk hissi ya da o yerden uzaklaşmanın yarattığı hüznü tanımlamaktadır. Moore ve Graefe (1994) ise mekân bağlılığını, bireyin belirli bir çevresel bağlama ne derece önem atfettiği ve kendisini o ortamla ne ölçüde özdeşleştirdiği çerçevesinde ele almıştır.

2.2. Turistik Deneyimde Zaman-Mekân İlişkisi: Kavramsal Değerlendirme

Turistik deneyimler, zaman ve mekânın kesişim noktasında şekillenir; bu iki unsur, turistlerin algılarını ve deneyimlerini derinden etkiler (Hannam ve Knox, 2005). Zamanın algılanışı, bireylerin geçmiş deneyimleri, beklentileri ve mevcut duygusal durumlarıyla doğrudan ilişkilidir; bu da turistik faaliyetlerin nasıl deneyimlendiğini

belirler (Larsen, 2006). Mekân ise, fiziksel özelliklerinin ötesinde, kültürel ve sosyal anlamlarla yüklüdür ve turistlerin mekâna olan bağlılığını şekillendirir (Gross ve Brown, 2008).

Mikhail Bakhtin'in "kronotop" kavramı, edebi eserlerde zaman ve mekânın ayrılmaz bir bütün olduğunu vurgular; bu yaklaşım, turizm bağlamında da geçerlidir (Bakhtin, 2010). Turistik deneyimlerde zaman ve mekân, birbirini karşılıklı olarak etkileyerek, deneyimin bütünlüğünü oluşturur. Örneğin, tarihi bir mekânda geçirilen zaman, mekânın geçmişine duyulan saygı ve hayranlıkla birleşerek deneyimi zenginleştirir (Smith, 2015).

Mekân, yalnızca sosyal yapının bir yansıması ya da ona bağlı gelişen ikincil bir unsur değildir; aksine, sosyal yapıyı ve onun içindeki farklı katmanları biçimlendirme potansiyeline sahip önemli bir etkidir. Bu nedenle, sosyal yapı ile mekân arasında çift yönlü bir etkileşim söz konusudur (Orhan, 2015, s. 6). Mekânı ortaklaşa kullanan bireylerin günlük pratikleri, kültürel kodları ve sosyo-demografik özellikleri, mekânın yeniden şekillendirilmesinde belirleyici bir unsur hâline gelir (Aytaç, 2012, s. 504).

Turistlerin mekâna olan duygusal bağlılığı, zaman içinde gelişir ve bu bağlılık, mekânın birey için taşıdığı anlamlarla derinleşir (Hidalgo & Hernández, 2001). Bu süreçte, mekânın fiziksel özellikleri kadar, orada yaşanan deneyimler ve kurulan sosyal ilişkiler de belirleyici rol oynar (Scannell ve Gifford, 2010). Sonuç olarak, turistik deneyimlerin tam olarak anlaşılması için zaman ve mekânın birbirleriyle olan dinamik ilişkisini kavramak esastır. Bu ilişki, turistlerin deneyimlerinin derinliğini ve anlamını belirlerken, aynı zamanda mekânla kurulan bağın gücünü de şekillendirir (Lewicka, 2011).

3. YÖNTEM

Bu çalışma, nitel kavramsal analiz yaklaşımıyla yapılandırılmış teorik bir incelemedir. Nitel kavramsal analiz, belirli bir olgunun ya da kuramsal yapının mevcut literatür ışığında yeniden tanımlanması, sınıflandırılması ve anlamlandırılması sürecine dayanan bir analiz yöntemidir (Jabareen, 2009). Bu yöntemde, ampirik veri kullanılmaksızın literatürden elde edilen kavramlar arasındaki ilişkiler çözümlenir, kavramsal kümeler oluşturularak yeni bir kuramsal model inşa edilir.

Bu çalışmada nitel kavramsal analiz yöntemi üç temel adımda uygulanmıştır:

1. *Kavramların Tanımlanması ve Literatür Tarama Süreci*: Kronotop, zaman-mekân ilişkisi, yavaş turizm, mekân bağlılığı ve deneyimsel turizm gibi anahtar kavramlara ilişkin disiplinlerarası literatür incelenmiştir. Bu süreçte özellikle edebiyat kuramı (Bakhtin, 2001; Assmann, 2011), çevre psikolojisi (Scannell ve Gifford, 2010; Hidalgo ve Hernández, 2001), turizm çalışmaları (Richards, 2011; Knudsen ve Waade, 2010) ve kültürel kuramlar temel alınmıştır. Eser seçiminde içerik yoğunluğu ve kuramsal katkı esas alınmıştır.

2. *Kavramlar Arası İlişki ve Örüntülerin Belirlenmesi*: Toplanan kuramsal veriler, içerik temelli olarak analiz edilmiştir. Her kavramın anlam çerçevesi belirlendikten sonra bu kavramlar arasındaki anlamsal ve yapısal ilişkiler modellenmiştir; özellikle zamanın hissedilişi ile mekâna duyulan bağ arasındaki etkileşimler ön plana çıkarılmıştır.

3. *Kuramsal Model Önerisinin Oluşturulması*: Elde edilen kavramsal kümeler doğrultusunda “Yavaş Kronotop” adlı özgün bir model önerisi geliştirilmiştir. Modelin oluşturulmasında Bahtin’in kronotop kuramı ile Sezgin ve Ünüvar’ın yavaş turizm yaklaşımı sentezlenmiştir; bu yapıya Brocato (2006)’nın mekân bağlılığı modeli, Assmann (2011)’in kültürel bellek kuramı ve Gross ve Brown (2008)’un deneyimsel mekân algısı katkı sağlamıştır. Model, deneyimsel turizmin çok katmanlı doğasını zaman-mekân ekseninde yeniden tanımlamayı amaçlamaktadır.

Bu yöntemsal yapı sayesinde, kronotop kavramı edebiyat disiplininin turizm literatürüne teorik bir geçişle aktarılmış; yavaş turizm bağlamında yeniden yorumlanarak anlam odaklı turistik deneyimlerin değerlendirilmesi için kuramsal bir zemin sunulmuştur. Çalışma, nitel kavramsal analiz yöntemiyle geliştirilen ilk “Yavaş Kronotop” model önerisi olma özelliği taşımaktadır.

4. Kronotop Kavramı: Edebiyat Kuramından Turizm Alanına

Zinchenko’ya (2000, s. 88) göre, kronotop, geçmiş, şimdi ve geleceği kapsayan psikolojik zamanın eşzamanlı hale getirilmesini ifade eder. Bakhtin, zaman ve mekânı birbirinden bağımsız düşünmenin mümkün olmadığını savunarak, bu iki kavramın iç içe geçtiği bir kuramsal yapı oluşturmuştur. Yunanca *chrónos* (χρόνος) [zaman] ve *tópos* (τόπος) [yer/mekân] kelimelerinden türeyen kronotop terimi, yalnızca bir bileşim olmanın ötesinde, Bakhtin tarafından edebi çözümlemelere derinlik kazandıracak biçimde yeniden anlamlandırılmıştır. Bu kavram, tıpkı Jung’un arketiplerinde olduğu gibi, zamanla edebiyat incelemelerinde ayrı bir kuramsal alan halini almıştır. Bakhtin’in, özellikle epik ile roman türleri arasındaki farkları analiz ettiği çalışmalarda ve Dostoyevski’nin roman yapısını incelediği çözümlemelerde zaman ve mekân ilişkisi açıkça vurgulanır. Bu kuramsal yaklaşımının temelleri, onun 1937–1938 yıllarında kaleme aldığı “Romanda Zaman ve Kronotop Biçimleri” başlıklı çalışmasına dayanmaktadır (İrzik, 2001, s. 27-28).

Mihail Bahtin’in geliştirdiği kronotop kavramı, anlatıda zaman ve mekânın ayrılmaz bir bütün olarak ele alınmasını ifade eder. Yunanca *Kronos* (zaman) ve *Topos* (yer) sözcüklerinden türetilen bu kavram, Bahtin tarafından

Einstein'ın görelilik kuramından esinlenilerek kuramsallaştırılmıştır (Bahtin, 2002, s. 9-10). Ona göre zaman ve mekân, anlatının ayrı öğeleri değil, birlikte oluşturdukları anlamlı bağlamlar aracılığıyla anlatıda düğüm noktalarını meydana getirir. Bahtin bunu şu şekilde açıklar: "Edebiyatta sanatsal olarak ifade edilen zamansal ve mekânsal ilişkilerin içkin bağlantılılığına kronotop adını vereceğiz" (Bahtin, 2001, s. 315).

Kronotop, anlatının gerçekleştiği zaman ve mekânın anlatıcı tarafından sanatsal biçimde yeniden inşasını sağlar. Bir olayın belirli bir zaman ve mekânda geçmesi, anlatının hem somutlaşmasını hem de gerçekçi algılanmasını mümkün kılar. Bu yönüyle kronotop, edebi eserin somutluğunu ve anlatıcının kurgu gücünü anlamlandıran temel yapıdır. Zaman ve mekânın bütünlük içinde sunulması, anlatının anlamsal bütünlüğünü sağlayan ana unsurdur. Bahtin, romanlardaki kronotopların olay örgüsünün merkezini ve kritik kırılma noktalarını oluşturduğunu, anlatının biçimlenmesinde belirleyici rol oynadığını vurgular (Bahtin, 2001, s. 324). Olayların somutlaşması ve anlam kazanması, bu zaman-mekân birlikteliğiyle mümkün olmaktadır. Bahtin'e göre zaman ve mekân sadece anlatının teknik unsurları değil, aynı zamanda toplumsal deneyimin biçimlendiği temel boyutlardır. Bu bağlamda kronotop, bireylerin gündelik yaşam pratiklerini, tarihsel bağlamda mekânla kurdukları ilişkileri ve kültürel belleği anlamada derinlemesine bir çerçeve sunar.

Özellikle çağdaş kültürel kuramcılar, kronotopu "belleğin mekânsallaşması" ve "zamanın kültürel imgelerle kesişimi" olarak yorumlamış; bireyin mekânda deneyimlediği geçmiş ve şimdi arasındaki geçişleri anlamlandırmada bu kavrama başvurmuştur (Assmann, 2011; Adam, 2002). Böylece kronotop, kültürel kimlik inşası, mekânsal temsil, toplumsal hafıza ve yer duygusu gibi temalarla doğrudan ilişkilendirilmiştir.

Turizm çalışmaları bağlamında kronotop, ziyaretçilerin belirli bir destinasyonda yaşadıkları zamansal ve mekânsal deneyimlerin bütüncül analizine olanak tanıyan teorik bir araç olarak değerlendirilebilir. Bu kavram, destinasyonun yalnızca fiziksel bir yer olmasının ötesinde, ziyaretçinin zihinsel, kültürel ve duygusal bağ kurduğu çok katmanlı bir deneyim alanı olduğunu vurgular (Martin, 2005). Özellikle deneyimsel turizm, miras turizmi ve yavaş turizm gibi eğilimlerde, zaman ve mekânın eş zamanlı algılanışı, ziyaretçinin destinasyonla kurduğu ilişkinin derinliğini belirler (Graburn, 2015; Knudsen ve Waade, 2010).

Kronotop, turistik anlatıların, mekânsal sembollerin ve tarihsel katmanların nasıl bir araya geldiğini çözümlemek için kullanılabilir. Turistlerin geçmişe dair imgelerle kurdukları bağlar, mekânın tarihsel temsil biçimleri ve bireysel bellekte bıraktığı izler, kronotopik çerçevede anlam kazanır. Ayrıca bu yaklaşım, sürdürülebilir turizm anlayışında önemli bir rol oynar; çünkü ziyaretçinin zaman-mekân algısındaki dönüşüm, daha bilinçli ve etik turistik davranışların gelişimini teşvik edebilir (Richards, 2011).

Dolayısıyla kronotop kavramı, turizm yazınına hem kavramsal bir derinlik hem de disiplinlerarası bir köprü sunarak, turizm deneyimlerinin daha bütüncül ve kültürel bağlamda analiz edilmesine olanak sağlar.

4.1. Yavaş Turizm Bağlamında Kronotop Algısı

Yavaş turizm, tarımsal üretim sürecinin başlangıcından ürünlerin satış ve tüketim aşamasına kadar uzanan; bu süreçte sosyo-kültürel, psikolojik ve coğrafi etkenlerle etkileşim içinde şekillenen bir yaklaşımı ifade etmektedir (Yurtseven vd., 2010). Başka bir tanıma göre ise yavaş turizm: bir destinasyonun kültürel dokusunu, tarihî mirasını, geleneklerini ve yerel mutfağını sindirerek deneyimlemeye olanak tanıyan, bireyin haklarını gözetmeyi amaçlayan yenilikçi bir turizm biçimidir (Sezgin ve Ünüvar, 2011).

Bireylerin değişen ihtiyaçlarına paralel olarak seyahat beklentilerinde yaşanan dönüşüm, yavaş seyahate olan ilgiyi artırmış ve bu kavramın turizm literatüründe daha fazla yer bulmasına zemin hazırlamıştır. Ulaşım olanaklarının çeşitlenmesi ve hız kavramına karşı bir tepki olarak ortaya çıkan bu yaklaşım, fiziksel aktivitelerden çok, nitelikli deneyim sunması yönüyle öne çıkarak alternatif bir turizm biçimi olarak değerlendirilmektedir (Mohammad, Nair ve Mura, 2014).

Yavaş turizmin temel amacı, seyahati yalnızca bir hareketlilik eylemi olarak değil, yerel halkla etkileşim içinde, doğal çevreyi ve kültürel değerleri farkındalıkla deneyimleme süreci olarak ele almaktır. Bu turizm türü, hem sosyo-kültürel dokuyu hem de doğal kaynakları önemseyen ve bu unsurlara karşı sorumluluk bilinci geliştiren bir yaklaşımı temsil eder. Sürdürülebilirlik ilkesine dayanan yapısıyla toplumsal, çevresel ve ekonomik düzeyde dengeli bir gelişimi teşvik ederken aynı zamanda ziyaret edilen destinasyonlara özgünlük ve cazibe kazandırmaktadır (Asiltürk Okutan, 2023). Bu bağlamda, yavaş turizm ile kronotop kavramı arasında güçlü bir bağ kurulabilir. Yavaş turizm, zamanın hızla aktığı ve deneyimlerin yüzeyselleştiği modern yaşam biçimlerine karşı, zamanı mekâna derinlemesine yayan bir alternatif sunar. Bahtin'in kronotop kuramı, zaman ve mekânın sanatsal ve anlatısal birlikteliğini esas alırken, yavaş turizm de bu birlikteliği somut yaşam deneyimi üzerinden yeniden üretir. Bu doğrultuda, yavaş kronotop, bireyin belirli bir coğrafyada hem geçmişle hem de şimdiyle kurduğu bilinçli ve duygusal bağın zaman-mekân düzleminde yoğunlaşmasıdır.

Yavaş kronotop; yerel kültürle bütünleşmiş, geçmişin izlerini taşıyan ve geleceğe sürdürülebilirlik bilinciyle yönelen bir turizm anlayışı çerçevesinde şekillenir. Bu yaklaşım, ziyaretçinin bulunduğu mekânda geçirdiği zamanı nitelikli ve anlamlı kılarken, aynı zamanda bireysel bellekte derin bir iz bırakır. Dolayısıyla yavaş turizm, yalnızca mekânsal bir deneyim değil; aynı zamanda kişisel ve kolektif hafızayı yapılandıran bir zaman-mekân deneyimi, yani çağdaş anlamda bir kronotop önerisidir.

4.2. Kavramsal Bir Model Önerisi: Turizmde Yavaş Kronotop İnşası

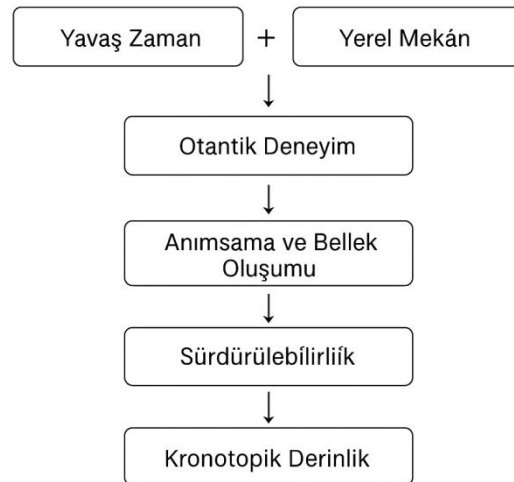
Yavaş turizm ve kronotop kavramları, zaman ve mekânın deneyimsel bütünlüğü çerçevesinde birleşmektedir. Bahtin'in (2001) tanımladığı anlamda kronotop, edebi anlatıdaki zaman-mekân birlikteliğinin kurgu ile gerçeklik arasında bağ kurmasını sağlarken, yavaş turizm de bu birlikteliği bireyin fiziksel, zihinsel ve kültürel deneyimi aracılığıyla somutlaştırır. Bu noktada, "yavaş kronotop" kavramı, yalnızca yavaş turizmin teorik bir uzantısı değil, aynı zamanda sürdürülebilir turizm anlayışının zamansal ve mekânsal boyutunu içeren bir yapı olarak ele alınabilir.

Aşağıdaki temel kavramlar modelin yapı taşlarını oluşturur:

- *Yavaş Zaman Algısı*: Hızın değil, deneyimin ön planda olduğu bir zaman anlayışıdır. Ziyaretçinin mekânda geçirdiği sürenin nitelikli ve bilinçli olması bu boyutta değerlidir.
- *Yerel Mekân*: Yöresel kimliğe sahip, kültürel anlam yüklenmiş, ziyaretçinin etkileşime geçtiği doğal ve beşerî çevredir.
- *Otantik Deneyim*: Ticarileşmemiş, yerel halkla etkileşim içeren, kültürel ve doğal unsurların özgün biçimde deneyimlendiği süreçtir.
- *Anımsama ve Bellek Oluşumu*: Geçmişin izleriyle günümüzün kesiştiği noktada bireysel ve kolektif belleğin yeniden üretildiği zihinsel süreçtir.
- *Sürdürülebilirlik*: Ekolojik, kültürel ve sosyo-ekonomik dengenin korunmasına yönelik uzun vadeli farkındalık ve sorumluluk halidir.

Aşağıdaki model, bu bütüncül yapının kavramsal bileşenlerini ve bunlar arasındaki etkileşimleri göstermektedir:

Şekil 1: Yavaş Kronotop İnşası

Bu modelde ilk aşamada, Yavaş Zaman ve Yerel Mekân bileşenleri bir araya gelerek turistik bağlamda özgün bir Otantik Deneyim alanı yaratır. Bu deneyim, sadece gözleme dayalı değil; aynı zamanda katılım, etkileşim ve içselleştirmeyi içeren çok katmanlı bir süreçtir. Bu süreç, bireyde Anımsama ve Bellek Oluşumu aşamasını tetikler. Geçmişin izleriyle şimdi arasındaki bağ kurularak hem bireysel hem kolektif bellek şekillenir.

Modelin dikkat çekici yönlerinden biri, bu ilişkilerin yalnızca yukarıdan aşağıya tek yönlü değil, aynı zamanda karşılıklı ve döngüsel etkiler taşımasıdır. Örneğin, bellekte yer eden güçlü deneyimler, gelecekteki turistik davranışları şekillendirmekte ve sürdürülebilirliğe yönelik bilinç gelişimini desteklemektedir. Aynı şekilde sürdürülebilirlik ilkesine duyarlı turistik uygulamalar, bellekte kalıcı izler bırakma ihtimalini artırmakta, bu da yeniden seyahat motivasyonlarını beslemektedir.

Özellikle modeldeki Anımsama ve Bellek Oluşumundan Sürdürülebilirlik geçişi, bireyin deneyimlediği kültürel değerleri geleceğe aktarma sorumluluğu taşımasına dayanır. Turistin belleğinde oluşan anlam, yalnızca kişisel tatmin değil, aynı zamanda kültürel mirasın korunmasına dair bir etik duyarlılığa da evrilir.

Modelin nihai çıktısı olan Kronotopik Derinlik, ziyaretçinin zaman ve mekânla kurduğu anlamlı, katmanlı ve kişisel bağın kavramsal ifadesidir. Bu kavram, yalnızca yüzeysel bir tüketim sürecini değil; ziyaretçinin bulunduğu destinasyonla kurduğu bilinçli etkileşimi, duygusal yakınlığı ve kültürel farkındalığı da içerir. Kronotopik derinlik; zamanın akışında anlamlı deneyimlerin birikmesiyle oluşan, yerle bütünleşik ve içselleştirilmiş bir deneyim alanıdır.

Bu bağlamda, kronotopik derinlik, sadece ziyaret edilen yerin hatırlanması değil; orada geçirilen zamanın bireyde bıraktığı kalıcı izlerin duygu, düşünce ve davranış düzeyinde süreklilik kazanması anlamına gelir. Örneğin, bir ziyaretçinin küçük bir kasabada geçirdiği yavaş zaman, mekânla kurduğu ilişkiler, yerel halkla temasları ve otantik deneyimleri sonucunda oluşan hisler, yalnızca anı değil, aynı zamanda bir yaşam duruşu ve tercih algısı olarak bellekte yer eder. Bu yönüyle kronotopik derinlik, sürdürülebilir, etik ve farkındalık temelli turizm anlayışının da merkezinde yer alır.

Bu kuramsal model, yavaş turizm çalışmaları için hem kavramsal hem de ölçülebilir bir çerçeve sunmakta; zaman-mekân eş sürekliliği temelinde deneyimsel turizme yönelik teorik açılımlara katkı sağlamaktadır.

Modelin potansiyel teorik katkıları şunlardır:

- Turistik deneyimin kronotopik analizine dayalı ölçümler geliştirilmesine katkı sağlar.
- Ziyaretçi memnuniyeti ve deneyim derinliği arasında zamansal-mekânsal bağ kurulmasına zemin hazırlar.
- Yavaş turizmin sadece çevresel değil, kültürel sürdürülebilirliğe olan katkısını anlamak için çok boyutlu bir analiz çerçevesi sunar.

SONUÇ

Bu çalışma, edebi kuram kökenli *kronotop* kavramını turizm disiplini bağlamında yeniden ele alarak, özellikle *yavaş turizm* perspektifiyle ilişkili özgün bir kuramsal model önerisinde bulunmuştur. Zaman ve mekânın sadece fiziksel ve ölçülebilir birer unsur değil, aynı zamanda deneyimsel, duygusal ve kültürel boyutlar taşıyan çok katmanlı yapılar olduğu savunulmuştur. Bu bağlamda, “yavaş kronotop” olarak kavramsallaştırılan yeni model, ziyaretçinin zaman ve mekânla kurduğu anlamlı ilişkiyi yerel bağlamla bütünleştirerek sürdürülebilir, bilinçli ve derinlemesine bir turistik deneyim çerçevesi sunmaktadır.

Elde edilen kuramsal çıkarımlar, *kronotop* kavramının turizm yazını açısından önemli bir açıklayıcı güce sahip olduğunu göstermektedir. Çalışmada geliştirilen model, yavaş zaman algısı, yerel mekânla etkileşim, otantik deneyim üretimi, anımsama-bellek ilişkisi ve sürdürülebilirlik gibi temel kavramlar üzerinden şekillenmiştir. Bu yapı, zaman ve mekânın yalnızca arka plan unsurları değil, turistik deneyimin merkezinde yer alan anlam üretim mekanizmaları olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bireyin zihinsel ve duygusal düzlemde mekâna kattığı değer, kronotopik bağlamda turistik deneyimi hem kişiselleştirmekte hem de kolektif bir hafıza alanı yaratmaktadır.

Bu çalışma, *kronotop* kavramını edebiyat dışı bir alana – turizm araştırmalarına – taşıması açısından literatüre disiplinlerarası bir katkı sunmaktadır. Özellikle yavaş turizm bağlamında zaman-mekân algısının teorik temellendirilmesi, mevcut yazında sınırlı düzeyde ele alınmış bir boşluğu doldurmaktadır. Geliştirilen *Yavaş Kronotop Modeli*, hem deneyimsel turizmin kavramsal zeminini güçlendirmekte hem de sürdürülebilir turizm politikaları için yeni bir kuramsal dayanak önermektedir. Gelecekte bu model, miras turizmi, kırsal turizm ve tematik rota planlamaları gibi alanlarda da uygulanabilir ve geliştirilebilir.

Araştırmacılar, kronotopik deneyim boyutlarını ampirik olarak test edebilecek ölçekler geliştirebilir; ziyaretçi memnuniyetini, anlam derinliğini ve mekânsal bağlılık düzeylerini karşılaştırmalı olarak inceleyebilirler. Aynı zamanda, dijital turizm ortamlarında (örneğin: sanal müzeler, artırılmış gerçeklik turizmi) *kronotop*un nasıl yeniden üretildiği de ayrı bir araştırma konusu olabilir.

Bu çalışmanın temel sınırlılığı, kavramsal ve kuramsal bir çerçeveye odaklanması ve ampirik veriye dayalı bir analiz içermemesidir. Bu nedenle, önerilen *Yavaş Kronotop Modeli*nin geçerliliği ve uygulanabilirliği, gelecek çalışmalarda niteliksel ve niceliksel araştırma yöntemleriyle test edilmelidir. Ayrıca çalışma, büyük ölçüde postmodern turizm eğilimleri ve deneyimsel tüketim bağlamında şekillenmiştir; farklı kültürel bağlamlarda ve destinasyon tiplerinde (örneğin: kentsel alanlar, festival turizmi, dijital turizm deneyimleri) modelin yeniden değerlendirilmesi gerekebilir.

Sonuç olarak bu çalışma, turistik deneyimlerin analizinde zaman ve mekânın bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamakta; *kronotop* kavramının turizm literatürüne kazandırılmasıyla teorik çeşitliliğe ve kavramsal derinliğe önemli bir katkı sunmaktadır. Yavaş turizme özgü bu yeni kuramsal açılım, anlam arayışına dayalı, sürdürülebilir ve kültürel olarak duyarlı turizm politikalarının şekillenmesinde yol gösterici bir çerçeve oluşturma potansiyeline sahiptir.

KAYNAKÇA

- Adam, B. (2002). The gendered time politics of globalization: Of shadowlands and elusive justice. *Feminist Review*, 70(1), 3-29.
- Asiltürk Okutan Y. (2023). Yavaş turizm ve yavaş şehirlerin Türkiye’de sürdürülebilir turizm coğrafyasına katkısı. 19 *Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(3), 122-129.
- Assmann, A. (2011). *Cultural memory and Western civilization: Functions, media, archives*. Cambridge University Press.
- Avcı, C., ve Hassan A. (2019). Turistlerin Mekânsal Tercihleri ve Mekânsal Deneyimleri Üzerine Bir Araştırma: İstanbul Tarihi Yarımada Örneği, *Turizm Akademik Dergisi*, 6(1), 91-106.
- Aytaç, Ö. (2012). Kent Mekanlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası, K. Alver (Ed.) *Kent Sosyolojisi*, Ankara: Hece, 503-528.
- Bahtin, M. (2001). *Karnaval dan Romana*, (C. Soydemir, Çev.) . Ayrıntı Yayınları.
- Bahtin, M. (2002). “Forms of time and the Chronotope in the Novel: Notes toward a Historical Poetics”.
- Bakhtin, M. M. (2010). *The dialogic imagination: Four essays*. University of texas Press.
- Batur, B. (2023). Postmodernizm ve postendüstriyalizmin gölgesinde toplum ve bilim. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 13(2), 1039-1049.
- Brocato, E. D. (2006). Place attachment: An investigation of environments and outcomes in service context. [Doctoral Thesis]. The University of Texas at Arlington.
- Graburn, N. H. (2015). *Tourism: The sacred journey*. Routledge.
- Gross, M. J., ve Brown, G. (2008). An empirical structural model of tourists and places: Progressing involvement and place attachment into tourism. *Tourism management*, 29(6), 1141-1151.
- Gürbüz, M., ve Aydın, A. H. (2012). Zaman kavramı ve yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 1-20.
- Hannam, K., ve Knox, D. (2005). Discourse analysis in tourism research a critical perspective. *Tourism recreation research*, 30(2), 23-30.
- Hidalgo, M. C., ve Hernandez, B. (2001). Place attachment: Conceptual and empirical questions. *Journal of environmental psychology*, 21(3), 273-281.
- Hummon, D. M. (1992). Community attachment: Local sentiment and sense of place. In I. Altman ve S. M. Low (Eds.), *Place Attachment* (pp. 253-278). Plenum Press.
- İrızık, S. (2001). “Önsöz”. *Karnaval dan Romana / Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar* (C. Soydemir, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Jahn, M. (2012). *Anlatıbilim*. (B Dervişcemaloğlu, Çev.). Dergâh.
- Knudsen, B. T., ve Waade, A. M. (Eds.). (2010). *Re-investing authenticity: Tourism, place and emotions* (Vol. 20). Channel view publications.
- Larsen, J. (2006). John Walton (ed.), Histories of Tourism: Representation, Identity and Conflict. *The Journal of Transport History*, 27(2), 156-158.
- Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years?. *Journal of environmental psychology*, 31(3), 207-230.
- Martín, M. B. G. (2005). Weather, climate and tourism a geographical perspective. *Annals of tourism research*, 32(3), 571-591.
- Mohamad, F., Nair, V., ve Mura, P. (2014). Rail travel: Conceptualizing a study on slow tourism approaches in sustaining rural development. *Malaysia SHS Web of Conferences* 12, pp. 1-9.
- Moore, R. L., ve Graefe, A. R. (1994). Attachments to Recreation Settings: The Case of Railtrail Users. *Leisure Sciences*, 16(1), 17-31.
- Narrative Dynamics: Essays on Time, Plot, Closure, and Frames, Editör: Brian Richardson, The Ohio State University Press.
http://www.google.com.tr/books?id=kY8XFN6smdsC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (Erişim Tarihi: 03.04.2025)

- Orhan, M. (2015). *Kentsel Kalitenin Geliştirilmesi Bağlamında Stratejik Bir Yaklaşım; Kentsel Tasarım Rehberi Kavramsal Model Önerisi*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Richards, G. (2011). Creativity and tourism: The state of the art. *Annals of tourism research*, 38(4), 1225-1253.
- Scannell, L. ve Gifford, R. (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of environmental psychology*, 30(1), 1-10.
- Sezgin, M., ve Ünüvar, Ş. (2011). Sürdürülebilirlik ve şehir pazarlaması ekseninde yavaş şehir. Çizgi Kitabev.
- Smith, M. K. (2015). *Issues in cultural tourism studies*. Routledge.
- Türkmen, İ. (1999). *Yönetişel zaman ve yetki devri açısından yönetimde verimlilik*. (3.Baskı). MPM Yayınları.
- Vovk, V. I. (2021). Kontent-turizm kak sposob formirovaniya istoricheskogo znaniya [Content-tourism as a way of historical knowledge development]. *Bulletin of the National Academy of Tourism*, 3(59), 11-13.
- Yıldız, H. (2021). Orhan Pamuk'un Masumiyet Müzesi romanını kronotop kavramı çerçevesinde okuma. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 114-136. DOI: 10.29000/rumelide.983502.
- Yurtseven, H. R, Kaya, O., ve Harman, S. (2010). *Yavaş hareketi*. Detay Yayıncılık.
- Yüksel, A., Yüksel, F., ve Bilim, Y., (2010). Destination attachment: Effects on customer satisfaction and cognitive, affective and conative loyalty. *Tourism management*, 31(2), 274-284.
- Zinchenko, V. P. (2000). *Mysl' i Slovo Gustava Shpeta (vozvrashcheniye iz izgnaniya) [Thought and Word by Gustav Speth (Return from Exile)]*. URAO Publishing House.

Etik Onay

Bu çalışma, katılımcılardan birebir veri toplamayı gerektiren araştırma kapsamına girmediği ve veriler ikincil veri olarak elde edildiği için etik kurul onayı gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.